

The European Higher Education Area

De Europese Hogeronderwijsruimte (EHEA) is een samenwerkingsverband van 49 Europese staten (inclusief staten wier grondgebied slechts gedeeltelijk in Europa ligt). Hun doel is tot internationale harmonisatie van hun nationale systemen van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek te komen. Het begon allemaal met de Bolognaverklaring van 1999, die tot de invoering van de driefasenstructuur (bachelor-master-phD) en het bijbehorende ECTS-studiepuntensysteem heeft geleid. Eind mei komen de ministeriële portefeuillehouders Hoger Onderwijs in Tirana bijeen, om zich uit te spreken over de gemeenschappelijke kernwaarden (fundamental academic values) die richting geven aan het onderwijs en onderzoek. Ter tafel ligt het eindrapport van een werkgroep, die sinds 2020 met dit onderwerp bezig is geweest.¹ Er worden zes waardegebieden onderscheiden: academic freedom (p.54); institutional autonomy (p.66); academic integrity (p.81); student and staff participation in university governance (p.97); public responsibility for H.E. [i.e. of society towards H.E.] (p.113); and public responsibility of H.E. [towards society] (p.127).

Van de 49 EHEA-landen (waaronder UK en Zwitserland) behoren er 27 tot de Europese Unie en 30 tot de European Economic Area (EU + Noorwegen + IJsland + Lichtenstein). Uit alle 49 EHEA-landen zijn universiteiten (en/of het rectorenberaad) vertegenwoordigd in de European University Association (EUA), waarbij echter moet worden aangetekend dat de Russische universiteiten geschorst zijn sinds ze de Russische inval in Oekraïne publiekelijk onderschreven hebben. Onlangs werd er door de EUA een webinar belegd, vooruitlopend op de EHEA-uitkomsten in Tirana, over de vraag hoe de Europese Unie kan bijdragen aan de bescherming en verheldering van de ‘academic core values’ van de Europese universiteiten.² Gesuggereerd wordt dat de gemeenschappelijke kernwaarden, zoals geformuleerd door de EHEA, rijkelijk vaag zijn of dat er verschillend over gedacht wordt. Moeten we daaruit opmaken dat de Europese Unie op termijn met een eigen waardentaxonomie komt voor de European Research Area (ERA) en de European Education Area (EEA)?³

Ik denk dat lijstjes van ‘academic core values’ sterk afhangen van de doelen die men nastreeft in het wetenschappelijk onderzoek en in het hoger onderwijs, en van de belangen waaraan men prioriteit geeft. Bijvoorbeeld:

a) Als men de belangen van de waardenvrije wetenschap centraal stelt, dan zal men vooral waarde toekennen aan de onbelemmerde productie, overdracht en disseminatie van wetenschappelijke kennis en aan het gedachtengoed van ‘open science’ voor alle wereldburgers. Verder is het denkbaar dat zich op mondiale schaal bepaalde academische kernwaarden uitkristalliseren wat de zwaartepunten betreft van het wetenschapsbeleid (bijvoorbeeld het belang van mondiale klimaatbeheersing).

b) Maar het kan ook zijn dat men de wetenschapsbeoefening (en het hoger onderwijs) vooral ten dienste wil stellen van de eigen (nationale of interstatelijke) samenleving. In dat geval zal men hoge waarde toekennen aan de aldus begrensde maatschappelijke behoeften waaraan de universiteiten en hogescholen tegemoet dienen te komen.

c) Als men nieuwe generaties van wetenschappelijk onderzoekers wil opleiden, dan zal men veel waarde toekennen aan de beheersing van onderzoeksmethoden en –technieken, aan de wetenschappelijke vorming van studenten en aan de ontwikkeling van ‘research integrity’. Maar als de universiteit of hogeschool (ook) andere beroepsopleidingen biedt, zal men zich in dat kader veeleer op de toepassing van bestaande wetenschappelijke kennis, op de competenties tot levenslang leren en op de professionele beroepsethiek van de betrokken beroepen richten.

d) Wat de Nederlandse universiteiten en hogescholen betreft, heeft de wetgever een voorschrift vastgelegd dat consequenties kan hebben voor de ‘academic core values’ op het gebied van academische vorming (art. 1.3 lid 5 WHW): “De instellingen voor hoger onderwijs schenken mede aandacht aan de persoonlijke ontplooiing van hun studenten en de bevordering van hun maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef. De bevordering van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef houdt ten minste in dat de instellingen, met inbegrip van degenen die hen formeel of informeel vertegenwoordigen, zich onthouden van discriminatoire gedragingen en uitlatingen. De instellingen richten zich in het kader van hun werkzaamheden op het gebied van het onderwijs wat betreft Nederlandstalige studenten mede op de bevoor-

¹ https://ehea.info/Immagini/BFUG_ES_GA_86_6_3_WG_FV_Report_1_.pdf

² <https://www.scienceguide.nl/2024/03/waak-voor-verhaspeling-academische-vrijheid-en-vrijheid-van-meningsuiting/> (ScienceGuide 27/3/2024)

³ <https://www.universiteitenvannederland.nl/onderwerpen/onderzoek/european-research-area;>
<https://www.universiteitenvannederland.nl/onderwerpen/onderwijs/european-education-area>

ring van de *uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands*.” Volgens Paul Zoontjes (2024) noopt deze wetsbepaling tot een ruime interpretatie van de academische vrijheid van studenten: zij hebben, ook buiten het domein van wetenschappelijke kennis, recht op vrije uitwisseling van ideeën en opvattingen over mens en maatschappij.⁴ Het gaat dan bijvoorbeeld om de vrijheid van vergadering, de vrijheid van meningsuiting, het demonstratierecht, et cetera. In een blogbericht heb ik daarnaast een lans gebroken voor ‘safe spaces’ in het kader van *de vrijheid van meningsvorming*.⁵ Het polemische debat is een geijkte manier om tegen-gestelde opvattingen op hun validiteit te *toetsen*, maar om voorlopige meningen/opvattingen te *ontwikke-len* kan een omgeving met gelijkgestemden nuttiger zijn. Ook heb ik een blogbericht gewijd aan de voor-en nadelen van *successief* debatteren in vergelijking met *het simultane debat*.⁶

Wes Holleman
weblog onderwijs, 30-04-2024
<https://onderwijsethiek.nl>

⁴ P. Zoontjes (2024), De academische vrijheid van studenten. *Nederlands Tijdschrift voor Onderwijsrecht*, april 2024, nr.1, 24-37. Url:

https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/312299139/NTOR_2024-01_Eerste_proef_1_ml_1_.pdf

Zie ook: <https://www.scienceguide.nl/2024/04/ook-studenten-hebben-academische-vrijheid/>

⁵ <https://onderwijsethiek.nl/onderwijs/safe-spaces-voor-academische-vorming/> (18/9/2016)

⁶ <https://onderwijsethiek.nl/onderwijs/simultaan-debatteren/> (21/4/2015).